

LIBRIS

We know
books

Carmen Ciornea

Revista
Floarea de foc:
direcție editorială
și indice bibliografic

Prefață de Christian Crăciun

Postfață de Ionuț Butoi

E I K O N

București, 2025

Cuprins

Proba intervalului	5
Argument	15
Partea I. Revista <i>Floarea de foc</i> – direcția editorială	21
CAPITOLUL I. PERSPECTIVE ASUPRA REVIRIMENTULUI RELIGIOS ÎN PRESA ROMÂNEASCĂ INTERBELICĂ (1921-1931)	23
I.1. Ipoteze de lucru	23
I.2. Scurte considerații asupra cadrului istoriografic	26
I.3. Tânărul student român în căutarea chipului spiritual al epocii ...	32
I.3.1. „Spre o renaștere a ortodoxiei” Organele de presă ale asociațiilor studentești creștine	33
I.3.2. Federația Asociațiilor Creștine Studentești din România în dosarele Siguranței Generale	35
I.3.3. Organizațiile <i>FASCR</i> și <i>UNSCR</i> prin lupa autorităților	43
I.3.4. <i>Buletinul ACSB</i> și <i>Ideea creștină</i> vs. <i>Apărarea națională</i> și <i>Cuvântul studentesc</i>	46
I.3.5. Statutele <i>Asociației Studenților Creștini din București</i>	49
I.3.6. Dinamica relației maestru – învățăței	54
I.3.7. Paradoxala receptare din presă a lucrărilor organizației <i>FASCR</i>	60
I.3.8. Partidele politice și <i>FASCR</i>	64
I.3.9. „Urmare la «YMCA»”. Campania de la <i>Cuvântul</i>	67
I.3.10. Ceasul limpezirilor	70

I.4. Tânăra generație spirituală în dezbateră publică.....	74
I.4.1. Cultura legată de cult. Anacronismul <i>sămănătorist</i>	78
I.4.2. Nichifor Crainic și problematica tinerei generații.....	81
I.4.3. <i>Gândirea</i> - poarta către cetatea scriitorilor de prestigiu	85
I.4.4. Două manifeste și o anchetă: „Itinerariul spiritual” vs. „Manifestul Crinului Alb” și „Noua spiritualitate” în dezbateră de la <i>Tiparnița literară</i>	94
I.4.6. „În chestia calendarului”. Temeiurile scripturale și patristice ale laicului vs. considerentele științifice ale Sfântului Sinod în arena publicistică	110
I.4.7. Anchetele de la <i>Kalende</i> și <i>Vremea</i>	134
I.5. Resorturile angajării în direcția revitalizării religiosului	151
CAPITOLUL II. DIRECȚIA EDITORIALĂ A REVISTEI FLOAREA DE FOC	161
II.1. Ipoteze de lucru	163
II.2. Peisaj ideologic și cultural. Revista <i>Floarea de foc</i> în contextul publicisticii interbelice	165
II.2.1. Partidele politice și organele lor de propagandă din România interbelică (1932-1933).....	167
II.2.2. <i>Floarea de foc</i> în peisajul publicistic interbelic: convergențe și divergențe	175
II.3. Articolul-program.....	180
II.4. Anatomia unui scandal de răsunet: ziarul <i>Credința</i> versus Grupul <i>Criterion</i> . Procesul de calomnie.....	185
II.4.1. <i>Criterion</i> cu porțile larg deschise (octombrie 1932 - decembrie 1933)	187
II.4.2. Un început de drum la sfârșit de an: apariția ziarului <i>Credința</i> (decembrie 1933)	191
II.4.3. Infiltrarea agentului Siguranței în redacția ziarului <i>Credința</i> (ianuarie 1934-septembrie 1934).....	198
II.4.4. Arta de a preface un succes răsunător într-un scandal de proporții (octombrie 1934 - 12 decembrie 1934).....	200

II.4.5. Prietenii la răspântie: Sandu Tudor și Mircea Vulcănescu (13 decembrie-15 decembrie 1934)	204
II.4.6. Acțiuni, reacțiuni și un păpușar dibaci (16 decembrie 1935 – 25 ianuarie 1935).....	208
II.4.7. În loc de epilog.....	211
II.5. Organizarea unui flagrant delict sau delictul unui flagrant organizat? Procesul de șantaj	216
II.5.1. Sandu Tudor și neliniștile autorităților (26 ianuarie – 21 februarie 1935)	218
II.5.2. Sandu Tudor prins în meandrele discreditării publice.....	222
II.5.3. Sandu Tudor în penitenciarul Văcărești (22 februarie – 2 martie 1935).....	226
II.5.4. Dezlegări și reflecții finale	235
II.6. Polifonia strategiilor argumentative. Colaboratorii de prestigiu	236
II.7. Identități ideologizante în presa românească interbelică	242
II.7.1. Revista <i>Floarea de foc</i> în lectura Serviciului Siguranței Generale	243
II.7.2. „Audiatur et altera pars” ca standard al eticii editoriale ..	252
II.7.3. <i>Floarea de foc</i> și etosul jurnalismului prin prisma competenței de comunicare a valorilor Tradiției răsăritene.....	258
II.7.4. <i>Floarea de foc</i> și responsabilitatea asumării eșecului generațional în direcția revitalizării religiosului	273

Partea a II-a. Indicele bibliografic 287

**CAPITOLUL III. INDICELE BIBLIOGRAFIC AL
REVISTEI FLOAREA DE FOC** 289

III.1. Preambul metodologic.....	289
III.2. Conducerea revistei	290
III.3. Nota bibliografică.....	292

III.4. Indice pe materii	295
I. Literatura română	295
II. Literatură străină. Texte și critică literară.....	338
III. Teoretizări asupra religiei. Biserica Ortodoxă Română în fața provocărilor României interbelice. Misiunea generației interbelice	341
IV. Filozofie. Istoria filozofiei. Metafizică. Materialism filozofic. Critica filozofică pe autori.....	349
V. Cultură.....	350
VI. Artă. Articole, cronici, interviuri, note.....	353
VII. Etică.....	361
VIII. Sociologie și economie	363
IX. Politică	364
X. Educație. Învățământ	373
XI. Istorie	374
XII. Iconografie. Portrete. Reproduseri. Fotografii. Diverse	375
XIII. Redacționale.....	381
 CAPITOLUL IV. INDICE ALFABETIC	 391
 Concluzii	 411
Bibliografie.....	417
Postfață	453
Anexe	461

Partea I.
Revista *Floarea de foc* –
direcția editorială

CAPITOLUL I. PERSPECTIVE ASUPRA REVIRIMENTULUI RELIGIOS ÎN PRESA ROMÂNEASCĂ INTERBELICĂ (1921-1931)

I.1. Ipoteze de lucru

Cartografierea direcției editoriale a publicației *Floarea de foc* nu se poate realiza în absența descifrării contextelor culturale și istorice în care s-a format viitorul director (Sandu Tudor) alături de acei tineri colaboratori ai revistei care au fost prezențe constante în toate circumstanțele ce i-au marcat devenirea în această etapă (1919-1936).

În capitolul de față urmăresc implicarea acestor tineri publiciști în marile dezbateri ale României interbelice legate de necesitatea revirimentului religios, a cunoașterii și aplicării principiilor creștine în toate manifestările vieții și explorez oferirea unor posibile răspunsuri la următoarele ipoteze de lucru: A fost adusă Ortodoxia în spațiul public ca urmare a activității (în sensul larg al termenului) lui Nichifor Crainic, Nae Ionescu și a ucenicilor acestora? Cum le-au fost influențate traiectoriile culturale, personale și socio-profesionale de acești maeștri? A existat în publicistica și acțiunile acestor tineri o rezistență la spiritul european? Au fost aceștia refractari la ecourile modernizării, racordării României la Europa civilizată susținând în schimb edificarea unui model propriu pe baza specificului național? Discursul lor public urmărea și

CAPITOLUL I. PERSPECTIVE ASUPRA REVIRIMENTULUI RELIGIOS ÎN PRESA ROMÂNEASCĂ INTERBELICĂ (1921-1931)

I.1. Ipoteze de lucru

Cartografierea direcției editoriale a publicației *Floarea de foc* nu se poate realiza în absența descifrării contextelor culturale și istorice în care s-a format viitorul director (Sandu Tudor) alături de acei tineri colaboratori ai revistei care au fost prezențe constante în toate circumstanțele ce i-au marcat devenirea în această etapă (1919-1936).

În capitolul de față urmăresc implicarea acestor tineri publiciști în marile dezbateri ale României interbelice legate de necesitatea revirimentului religios, a cunoașterii și aplicării principiilor creștine în toate manifestările vieții și explorez oferirea unor posibile răspunsuri la următoarele ipoteze de lucru: A fost adusă Ortodoxia în spațiul public ca urmare a activității (în sensul larg al termenului) lui Nichifor Crainic, Nae Ionescu și a ucenicilor acestora? Cum le-au fost influențate traiectoriile culturale, personale și socio-profesionale de acești maeștri? A existat în publicistica și acțiunile acestor tineri o rezistență la spiritul european? Au fost aceștia refractari la ecourile modernizării, racordării României la Europa civilizată susținând în schimb edificarea unui model propriu pe baza specificului național? Discursul lor public urmărea și

valorizarea ideologică, ideologizantă și discriminatorie? A existat în România interbelică dintre anii 1919-1932 o percepere unitară a conceptelor creștinism, ortodoxie/ortodoxism⁸, naționalism, violență, extremism, antisemitism? Acțiunile actorilor pe care-i vizează prezentul demers de cercetare au fost parte integrantă a unui proiect etno-naționalist ortodox în care Biserica Ortodoxă Română a jucat un rol activ?

Cum analiza noastră presupune descifrarea unui context cultural față de care ne aflăm la o considerabilă distanță de timp, aceasta atrage de la sine o serie de avantaje, dar, inevitabil, și anumite neajunsuri.

Mai întâi, subliniem avantajul privirii *din afară* a unui fenomen cultural, neimplicarea directă în evenimentele ce-l compun asigurând o perspectivă dacă nu neutră, cel puțin detașată, necontaminată de doza de subiectivism inerentă trăirii ca atare a acelor întâmplări. Sigur, aceasta nu exclude posibilitatea de a percepe nu doar cognitiv, ci și emoțional evenimentele integrate traseelor existențiale ale acestor tineri gazetari creștini a căror evoluție spirituală o punem sub lupă. Dimpotrivă, putem *trăi* deopotrivă trecutul și viitorul acelor evenimente, în sensul că, spre deosebire de protagoniștii lor, noi avem marele privilegiu de a cunoaște deznodământul, capătul itinerariului lor spiritual. Însă, acest plus, adus de percepția post-evenimentală, nu este lipsit de capcane. Un prim pericol îl reprezintă prejudecățile, idiosincraziile, etichetele stigmatizatoare vs. mitizante asociate respectivelor personaje și întâmplări, stereotipuri articulate pe lectura diverselor ambalaje hermeneutice prin care istoricii, criticii

⁸ Între termenii „ortodoxie” și „ortodoxism” trebuie făcută o distincție. Cu toate că în literatura științifică „ortodoxism” și „ortodoxist” apar frecvent drept concepte care numesc religia creștin ortodoxă, respectiv adeptul acesteia, „ismul” este adecvat pentru a indica, de regulă depreciativ, ideologizarea credinței. Termenul potrivit pentru denumirea creștinismului răsăritean este acela de „ortodoxie”. Semnalăm, însă, că în epoca interbelică utilizarea termenilor „ortodoxie” vs. „ortodoxism”, „ortodox” vs. „ortodoxist” nu presupunea, în general, diferențierea depreciativă a derivatelor cu „ism”, „ist” configurată de accepția curentă.

literari, antropologii, filozofii, sociologii, politologii etc. le-au filtrat și diseminat în spațiul public de-a lungul vremii.

Așadar, pentru a evita pericolul transformării demersului nostru într-o demonstrație a unor concluzii deja exprimate, respectiv într-o (re)punere în circulație a aprecierilor unor importante personalități, ale căror poziții pe marginea acestui fragment din istoria culturală românească sunt de notorietate, am căutat să ne fundamentăm investigația cu precădere pe (re)surse primare. Astfel, un loc aparte în cercetarea de față l-au ocupat documentele inedite din colecțiile aflate în Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității sau din Arhivele Naționale Istorice Centrale (instituții în care avem calitatea de cercetător acreditat).

Așa cum am semnalat și în *Argument*, analiza dosarelor din Arhivele citate anterior necesită o hermeneutică aparte, socio-critică. Nu putem face abstracție de finalitatea documentului, și anume incriminarea, compromiterea *obiectivului* de către agenții serviciilor secrete. De aici și importanța coroborării lor cu alte surse, analiza comparativă fiind o cale eficientă de a recupera, măcar în parte, pulsul real al întâmplărilor.

De altfel, decalajul temporal major nu aduce doar avantaje. Cu cât distanța dintre momentul trăirii și cel al evocării/interpretării crește, cu atât mai legitimă este punerea sub semnul întrebării a calității informației. Apoi, fiecare epocă are însemnele, valorile culturale, religioase, economice, naționale, statale, etnice etc. proprii. Evident că există o diferență semnificativă între perceperea realității din perspectiva tânărului creștin român al secolului XXI și cea a tânărului creștin din România interbelică. Tocmai de aceea se impune o perspectivă sincronă contextului evenimential, o focalizare din unghiul exclusiv al aceluși context istoriografic, perspectivă care permite cercetarea fără o contaminare a respectivelor evenimente cu ideile noastre, cu modelele noastre teoretice, circumscrise culturii curente⁹.

⁹ Pentru o prezentare, pe larg, a opoziției conceptelor „contextualism istoriografic” și „textualism” a se vedea Sorin ALEXANDRESCU, *Paradoxul român*, Editura Univers, București, 1998, pp. 11-12.

I.2. Scurte considerații asupra cadrului istoriografic

Încheierea Primului Război Mondial, împlinirea idealului național: Marea Unire. Hotărârea Marii Adunări Populare de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918 a stârnit în întreaga suflare românească un entuziasm nestăvilit. Or, a ființa într-un cadru național și statal suveran, unitar și independent a reprezentat o provocare pentru toate vechile instituții, nevoite să treacă printr-un semnificativ proces de reconfigurare. Sigur că asta a atras și un șir nesfârșit de probleme de natură administrativă, juridică, politică, socială ș.a.

Dar care era situația Bisericii Ortodoxe Române la finele Primului Război Mondial?

Încă din 25 aprilie 1885, prin tomosul sinodal al Patriarhului ecumenic Ioachim al IV-lea, sub mitropolitul primar Calinic Miculescu, Bisericii Ortodoxe Române i se recunoscuse autocefalia¹⁰. Cel puțin din punct de vedere administrativ, Biserica înregistrase semnificative progrese¹¹. Cum cercetarea noastră focalizează situația tânărului creștin, să ne îndreptăm atenția asupra aspectelor din învățământul teologic ortodox, seminarial și universitar. O descriere realistă a atmosferei care domnea în aceste instituții teologice ortodoxe, încă de la jumătatea secolului al XIX-lea, se regăsește în *Momente din viața și activitatea lui Melchisedec între anii 1856-1861*, volum în care arhiepiscopul Veniamin Pocitan adună consemnările și rapoartele protosinghelului Melchisedec Ștefănescu, pe atunci director al Seminarului din Huși: „Se numesc profesori streini în Biserică, care nu au habar de menirea seminariilor. Unii dintre ei ateii. Se iscă și vrajbe în seminarium. Rectorul nu mai are autoritatea necesară. Seminariile sunt scoase de sub supravegherea și autoritatea chiriarhală. Locul de rector îl ține (sic!) multă vreme și unii dintre profesorii laici. Programele se

¹⁰ A se vedea *Autocefalia: libertate și demnitate*, editor coordonator Dragoș Vlădescu, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2010, pp. 583-587.

¹¹ Pr. prof. Mircea PĂCURARIU, „Istoria învățământului teologic în Biserica Ortodoxă Română”, în *BOR*, anul XCIX, nr. 9-10, 1981, pp. 979-981.

reformulează, introducându-se o serie de studii profane, fără nici un folos clericilor. În același timp se restrânge cadrul științelor teologice. Disciplina bisericească scade. Seminaristii nu mai frecventează biserica...”¹²

Secularizarea averilor mănăstirești, precum și trecerea Bisericii în dependența statului aduse prin legislația lui Al. I. Cuza permiseseră răzbaterea duhului laicizării în sânul Bisericii, penuria spirituală devenind o realitate incontestabilă: „Un duh lumesc pătrunde în seminarium. Mai târziu își pierduse și numele. Așa de pildă, pe la 1864 i se zicea Gimnaziu clerical din Huși; iar seminariumului central de la Iași, i se zicea Liceul bisericesc din Iași. Absolvenților de seminarium, înstreinați de biserică, le era acum rușine de a se mai face preoți și căutau alte ocupațiuni. Astăzi mai rău. Umblă după parohii, fără însă să aibă duh bisericesc. Nu știu să țină strana și nu li-i dragă biserica, fiindcă așa sunt crescuți. Unora nici haina preotească nu le mai place. Se poartă civili, rași, tunși, frezați, abia-i mai cunoști că-s preoți. Sunt laici «de la haină până la suflet». Vor fi buni ei de cooperative, bănci, cluburi politice, de alegeri și de orice vreți, numai de preoție nu. Nici ei singuri nu-și mai dau numele de preot. A pierit duhul evlaviei și al cuvioșiei, luându-le locul apucăturile cele mirenești. Aluatul s-a amestecat cu coca, de nu se mai cunoaște și nu-și mai produce efectul. Așa s-au schimbat bunele orânduielei din cler, odată cu vremile”¹³.

Și din perspectiva formulării gândirii teoretice, Biserica românească se afla în declin. Glorioaselor vremuri de sub Neagoe Basarab, Vasile Lupu, Matei Basarab, Șerban Cantacuzino, Constantin Brâncoveanu și Dimitrie Cantemir le urmasse o lungă epocă a traducerilor, realizate după îndoielnice surse „originale”, multe de sorginte protestantă, ce ajungeau la noi, de regulă, pe filieră rusească. Consultarea manualelor folosite în seminariile

¹² Veniamin POCITAN, *Momente din viața și activitatea lui Melchisedec între anii 1856-1861*, București, 1936, p. 33.

¹³ Veniamin POCITAN, *Momente...*, p. 34.

teologice ortodoxe¹⁴ sau a cursurilor din Academia teologică probează conservarea acestei mode a *adaptării* la gândirea ortodoxă. Separarea de stat, sleirea de resurse economice, lungul proces de secularizare la care fusese supusă sunt câteva dintre elementele care făcuseră posibilă infiltrarea unor experimente precum: naturalismul, panteismul, raționalismul absolut, ateismul și francmasoneria.

În fine, triumful înfăptuirii unității de neam deschidea noi perspective și Bisericii Ortodoxe Române. Se întrezărea posibilitatea de a se desprinde de preocupările politice, de a-și putea asuma, în toată puterea cuvântului, vocația de oameni ai Bisericii¹⁵.

¹⁴ Pentru o tratare, pe larg, a subiectului a se vedea manualele episcopului Melchisedec Ștefănescu, remarcabil ierarh, pedagog și om de cultură, autorul primului manual de *Teologia Dogmatică a Bisericii Ortodoxe Catolice de Răsărit. Ecstrasă din scrierile părinților și din învățătura sfintei noastre Biserici pentru școalele mai înalte clericale din Principatul Moldovei*, Iași, Tipografia „Buciumulu Romanu“, 1855 (traducere și adaptare după manualul mitropolitului Antonie al Kievului), apoi, la o distanță de un an, *Scurtă introducere în cursul științelor teologice. Prelucrată pentru școalele clericale din Principatul Moldovei*, Iași, Tipografia „Buciumulu Romanu“, 1856; în 1857, la Iași, apare *Catibisul ortodox* și în 1860, tot la Iași, *Introducere în sfintele cărți ale Vecchiului și Noului Testament*. Semnalăm că în Biblioteca Academiei Române se regăsește și un *Manual de Morală sau Etică aplicat*, cât și un *Manual de Drit Canonic*.

¹⁵ Peisajul dezolant al învățământului, în general, și, implicit, al celui religios transpare și din activitatea publicistului Nae Ionescu, care, în articolul „Învățământul teologic”, sublinia eforturile Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române de a reforma învățământul religios: „Sfântul Sinod al Bisericii noastre a pus în discuție reforma învățământului religios. Nu știu de unde a pornit ideea, dar ea este în adevăr fericită; iar graba cu care ministrul cultelor și-a însușit-o arată că înțelegerea pentru cele bisericești își face drum și în lumea politicei, care începe să fie interesată nu numai de «manevrarea» Bisericii, ci și de întărirea ei efectivă. Pentru Biserică, prilejul acesta este unic. Unic mai ales prin conjunctura extrem de favorabilă; căci de la întemeierea statului român modern, niciodată viața publică și atmosfera spirituală a țării nu au fost mai sincer interesate și mai deschise problemelor religioase ca astăzi. Ce va izbuti să facă Biserica din prilejul acestei reforme, e hotărâtor pentru câteva generații de aci înainte. În definitiv, învățământul religios mai că nu există. Nici nu spunem ceva nou; și credem că nu se va găsi nimeni care să se simtă...

Misiunea, evident, nu avea să fie deloc ușoară. Pusă în fața provocărilor de natură administrativă și juridică, nevoită să-și confirme cât mai repede utilitatea și, de ce nu, prestigiul, atât în plan intern cât și extern, presată de puterea seculară, intimidată atât de prestigiul modelor științifice apusene, cât și de imperati-vele modernizării, instituția ecleziastică, profund ancorată nevoilor vremii, ajunge să manifeste o doză de mefiență față de forța fulminantă a Tradiției. Situația nu era una particulară. În fapt, întreaga comunitate a bisericilor ortodoxe din estul Europei se găsea într-o similară postură.

Nici dezorientarea sub care se aflau tinerii învățăcei nu era ușor de depășit. Revoluția franceză din 1789 (se putea altfel?) slăbise Biserica creștină. Ofensiva agresivă a scientismului și pozitivismului din secolul rămas în urmă, cum am văzut, periclitase forța de atracție a hristocentrismului, teocentrismului, în general, a experienței referențialului divino-uman. Dar, prima conflagrație mondială aducea o schimbare majoră în raporturile de forță. Deruta tânărului, care chiar dacă nu a cunoscut în mod direct războiul a fost atins, inevitabil, de consecințele sale dezastruoase¹⁶, pornea de la

insultat. *Tot învățământul nostru e arhaic și anacronic; de ce ar fi cel teologic altfel? Concepția universității noastre este medievală; ceea ce, la urma urmelor, nu ar fi rău, dacă, numai, acest medievalism școlăresc ar fi în tradiția noastră spirituală. Dar cultura de școală medievală noi nu am cunoscut-o niciodată. Și atunci, învățătura, care în altă parte se valorifică cel puțin prin asimilare desăvârșită și prin integrare în structura spirituală a nației, la noi rămâne pur și simplu literă de carte, moartă. De aceea, la noi cartea nu izbutește să fecundeze viața publică. Biserica vrea să înceapă astăzi o mișcare de mântuitoare ofensivă. Toate împrejurările îi sunt prielnice. Să cumpănească, deci, bine instrumentele de luptă pe care și le făurește; și, între acestea, în primul rând, învățământul.”* (Nae Ionescu, „Învățământul teologic”, în *Cuvântul*, anul III, nr. 498, 5 iulie 1926, p. 1).

¹⁶ În memoriul întocmit în februarie 1951 de Sandu Tudor, care la aceea dată semna ieromonah Agathon Tudor, această etapă era descrisă în următorii termeni: „Războiul m-a luat de pe băncile școlii, ca să-i plătesc birul, în ultimul an de liceu. În 1916 la vârsta de 18 ani eram sublocotenent pe front. Am stat sub arme până la începutul anului 1921 când am fost în sfârșit demobilizat. Cu